

УДК 811.111'373

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2021.1.5>

О. В. МАЛАШ

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник відділу мов України,
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України,
м. Київ, Україна
Email: darmodej@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-5726-5646>*

**БОЛГАРИ ОЧИМА УКРАЇНЦІВ: РЕЦЕПЦІЯ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ
В УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ**

У статті розглянутий мовний образ болгар-переселенців, що проживають у Криму, Приазов'ї та на Кропивниччині, на матеріалі публікацій В.С. Лобачевського (XIX ст.) та О. Музиченка (XX ст.), а також польових досліджень Н. Красько та С. Проскурової (XXI ст.).

Село Вільшанка (болг. Олшанка) було першим болгарським поселенням на території сучасної України, що утворилося внаслідок міграції болгар з с. Алфатар (поблизу Сілістри) та заселення ними узбережжя р. Синюхи в другій половині XVIII ст. Пізніше болгар з різних регіонів метрополії активно мігрували до Бессарабії (частиною якої є сучасна Одеська область), Приазов'я та на Кримський півострів.

Українські дослідники закономірно цікавилися традиціями, особливостями побуту та національної вдачі болгар. Представники місцевої інтелектуальної еліти охоче ділилися своїми враженнями від взаємодії зі співгромадянами, які презентували іншу етнокультуру, були носіями інакшого світогляду. Зокрема, вільшанський священник Володимир Лобачевський, до приходу якого належала болгарська громада в другій половині XIX ст., у своїй етнокраєзнавчій розвідці приділив істотну увагу змалюванню болгарського повсякдення, виокремив типові риси характерів прихожан, найбільш привабливі для їхнього духовного наставника.

Етнограф Олександр Музиченко у краєзнавчій праці, присвяченій болгарам Криму, не лише докладно описав їхні ритуали та особливості побуту, але також наголосив на певних особливостях взаємодії болгарської етнічної спільноти між її учасниками та сторонніми спостерігачами.

У дослідженнях болгарського мовного острова в XXI ст. замість намагань українського автора запропонувати власну оптику чітко простежується прагнення поставити вдалі питання в інтерв'ю, щоб представники болгарської діаспори, відповідаючи на них, могли самі схарактеризувати себе та свій народ. Зокрема, Наталя Красько фокусується на тематиці смерті, акцентує на ставленні болгар старшого та молодшого поколінь до переходу родича в інший світ. Світлана Проскурова особливо зосереджена на питаннях, які стосуються збереження етносу, мови, традицій в іншомовному (українському й російському) оточенні в наші дні.

Ключові слова: болгар в Україні, вербальний портрет, лінгвокультурологія, Аполлон Скальковський, Володимир Лобачевський, Олександр Музиченко, Світлана Проскурова, Наталя Красько, етнічна ідентичність.

Болгарському народові на етапі національного відродження (XVIII–XIX ст.) судилося чимало випробувань. Одним з них стало переселення частини болгар із загарбаних Османською імперією болгарських міст і сіл до незаселених земель Австрійської й Російської імперій. А це неминуче призводило до міжетнічної взаємодії – насамперед з українським населенням, в оточенні якого опинялися болгарські колонії.

Як відомо з історичних джерел, болгар, утискувані турецькою владою, мігрували на українські землі. Першим таким болгарським поселенням стала Вільшанка в Катеринославській губернії на березі р. Синюхи (у сучасній

Кропивницькій області). Туди в 1773–1774 рр. прибули переселенці з м. Алфатар, що біля Сілістри; згодом боєздатне населення було доєднане до козацьких полків. Протягом першої половини XIX ст. утворилися інші болгарські колонії – на Кропивниччині (Добре, Станкувате, Мала Мазниця, Чорний Ташлик), у Криму (Кишлав, Балта-Чокрак, Старий Крим), в Одеській області (в сучасних Арцизькому, Болградському, Ізмаїльському, Лиманському, Татарбунарському районах), у Приазов'ї (у Приморському, Приазовському, Бердянському районах) та на Миколаївщині (Тернівка). Частина болгар переселилася на Закарпаття (Мукачево). Нині в Україні мешкає понад 200 тисяч

болгар, і це п'ята за чисельністю етноспільнота на нашій території [Киссе : 39–48; Митков : 3–30; Наулко : 39–41].

Українські дослідники виявляли щире зацікавлення новоствореною діаспорою. Деякі з них присвятили свої праці побуту, традиціям та ритуалам болгар-мігрантів, і на основі цих праць нині можна реконструювати унікальний портрет типового болгарина – з тих, що опинилися далеко від історичної батьківщини. Тут маємо зазначити, що поняття «український» ми вживаємо щодо тих учених, які проживали та працювали на території сучасної України та обрали українські землі об'єктом своїх фахових зацікавлень – наприклад, А.О. Скальковський народився в сім'ї етнічних поляків і був підданим Російської імперії, але його наукова спадщина присвячена переважно історії Південної України. «Болгарския колонии в Бессарабии и Новороссийском крае» (Одеса, 1848) – перша видана на території сучасної України праця про переселення болгар, відома широкому загалу. Упродовж ХХ–ХХІ ст. оприлюднено дослідження, повністю або частково присвячені болгарській спільноті України – публікації М.С. Державіна, В.І. Наулка, І.О. Андрющенко, А.І. Киссе, В. Миткова, В. Добрева, М. Хаджійського, С. І. Пачева, документальні фільми Б. Логвиненка (проект «Ukrainer»), Т. Станевої та А. Терзівец. Усі ці джерела відкривають зацікавленій аудиторії найрізноманітніші аспекти національного буття болгарської громади України в минулому та сьогодні.

Ми зосередили увагу на пошукові досліджень, які б містили характеристику болгарської діаспори від тих дослідників, які не ідентифікували себе з болгарським етносом і ставали свідками адаптації переселенської громади (або нащадків болгар-мігрантів) на українських землях у відповідні періоди історії нашої держави.

Метою цієї статті є визначення особливостей сприйняття болгарського етносу в Україні, його оцінка українською науковою спільнотою, створення словесного портрета болгар-переселенців на території України.

Матеріалами дослідження стали щоденникові записи та розвідки «Летопись прихода села Ольшанки святого Иоанна Милостивого церкви» священнослужителя В.С. Лобачев-

ського (1875), «Болгарския колонии в Бессарабии и Новороссийском крае» історика А.О. Скальковського (1848), «Наблюдения над народным творчеством крымских болгар» етнографа О.Ф. Музиченка (1902, опубліковано 1905), а також «Фотографії похорону: функції та значення в болгарському середовищі Приазов'я» Н.С. Красько (2012) та «Усна історія Вільшанського району (на матеріалах студентської етнографічної експедиції)» С. Проскурової (2013).

Прагнення схарактеризувати переселенську спільноту, дати їй сторонню оцінку з'являються вже у праці А.О. Скальковського, присвяченій початкам і становленню болгарської діаспори в Одеській області та в Криму в ХІХ ст.¹ Так, дослідник відзначає такі риси характеру, як *працелюбність і кмітливість*, високо ставив їх як *чудових господарів на своїй батьківщині* [Скальковський : 36]; далі він знову неодноразово повторює, вже в краєзнавчих розвідках про окремі болгарські колонії Бессарабії, що їх мешканці – *хороші господарі* [Скальковський : 60, 86], *працьовиті й багаті* [Скальковський : 62] називає болгар *добрими хліборобами та виноробами* [Скальковський : 61], *прекрасними господарями* [Скальковський : 90], які вирізняються *моральною чистотою* [Скальковський : 67], *справжні Слов'яни* [Скальковський : 107]. Крім того, за словами А.О. Скальковського, *болгари палко люблять сімейну єдність, тож нерідко три чи навіть чотири покоління живуть разом* [Скальковський : 97], *сімейне життя і взагалі сімейні чесноти між ними свято шануються, а тому й кількість шлюбів велика* [Скальковський : 99], також автора приваблює *дівоча скромність, яка є справжня святиня для Болгар* [Скальковський : 139], вчений констатує: *приріст населення <...> відбувається швидко й правильно, що залежить <...> від моральної чистоти та святості подружнього союзу* [Скальковський : 98].

А.О. Скальковський також відзначає прагнення болгар-колоністів триматися свого роду, селища: *не люблять відсилати молодь до інших колоній, аж до того, що відмовилися віддати своїх дітей в науку* – дітей справді обдарованих, навіть при можливості здобути освіту за державний кошт [Скальковський : 139]. Разом з тим, за словами вченого, *болгари люблять гос-*

¹ Тексти, опубліковані російською мовою, подаємо в перекладі.

тинність і веселощі [Скальковський : 144], але їм притаманна надмірна ощадливість, наслідок неможливості <...> під владою Турків [Скальковський : 144]. Загалом праця А.О. Скальковського – це перші штрихи до словесного портрета з переважно позитивною оцінкою.

17 листопада 2016 року в с. Вільшанці Кропивницької області було відкрито меморіальну дошку Володимирові Лобачевському – священнику, етнографу, літописцю та краєзнавці. Встановили її на будівлі храму св. Івана Милостивого, в якому о. Володимир служив з 1860 до 1904 р. Текст на пам'ятній дошці написаний двома мовами – українською й болгарською [Поліщук ; У Вільшанці...]. В. С. Лобачевський не лише був наставником і розрадником своїх вірян, але й виклав історію заселення Вільшанського краю болгарами-мігрантами.

Праця В.С. Лобачевського відрізняється від інших історико-краєзнавчих розвідок про українських болгар підвищеною увагою до духовного життя й релігійних практик болгар-переселенців. Хоча й А.О. Скальковський у своєму дослідженні підкреслює: *Хто не знає їхньої прихильності до віри православної*, – та наголошує, що в кожному болгарському селищі є церква, яку завжди підтримують у гарному стані й регулярно відвідують [Скальковський : 139], о. Володимир показує читачеві релігійне життя болгар ізсередини, про що йтиметься нижче.

Читаючи нотатки, бачимо перші штрихи до етнокультурного портрета болгар-переселенців: *Визначні риси вдачі й характеру вільшанських болгар – це консервативність, кастова замкнутість, домовитість, сімейність, працелюбність, помірність в усьому до скупості й порівняна тверезість* [Лобачевський : 30]. Священник вказує на суперечливість деяких ознак характеру болгарських переселенців: *Через свій південний темперамент <...> занадто запальні та мстиві, але водночас добрі та надзвичайно терплячі, готові до примирення* [Лобачевський : 30]. Та сама риса може виявитися як позитивною – *постійність у терпінні, витривалість та поміркованість*, – так і негативною: *на прогрес у будь-чому тугі, й взагалі не надто заповзятливі* [Лобачевський : 30].

В описах болгарського побуту, характерних рис національної вдачі В.С. Лобачевський кілька разів вживає слова «охайність, охайний»

(в оригіналі *опрятность, опрятный*) навіть у межах одного речення: *охайність є переважною чеснотою болгарок-господинь; люблячи взагалі охайність, жінки-болгарки водять змалечку дітей своїх чисто й охайно, нерідко можна побачити дітей 7–10 річного віку, вбраних охайно уже в повний стрій, який носять і його батьки* [Лобачевський : 26]. Схвально відгукується вільшанський священник про одяг переселенців як у гігієнічному плані також бездоганний [Лобачевський : 25].

Жінку-болгарку в дослідженні В.С. Лобачевського піднесено на найвищий рівень – зокрема, як дружину, господиню: *неоціненний скарб чоловіка* [Лобачевський : 30]. За спостереженнями панотця, болгарка-дружина слухняна аж до рабства [Лобачевський : 31], працьовита, ощадлива до дрібниць [Лобачевський : 30], і навіть *чоловікові та дітям слуга* [Лобачевський : 31], як і заведено в традиційній патріархальній родині. Попри загалом мізогінний дискурс православ'я в старосвітському селі, священник не міг не визнати, що *жінки в них загалом мало розвинені розумово, порівняно з чоловіками*, та зате жінки в моральному й сімейному плані набагато вищі від своїх чоловіків [Лобачевський : 30]. Ілюстрацією моральної чистоти болгарських жінок дослідник бачив той факт, що *жінка-болгарка нізащо не піде шинок*, адже частування в наливайці *вважається ще за велике безчестя* [Лобачевський : 30].

Портрет болгарського чоловіка дещо скупіший і грубіший: *чоловіки, особливо ті, що на громадських посадах, за щоденної нагоди почастиватись дармовою випивкою <...> захоплюються часто до відчайдушного пияцтва* [Лобачевський : 31]. Однак вони *люблять своїх дружин, і сімейне життя болгар <...> тихе та ладне* [Лобачевський : 30].

В.С. Лобачевський, як священнослужитель, не може оминати питання релігійності свого приходу, тож зазначає, що болгари *церкву шанують та відвідують порівняно з іншими приходами старанно <...>, постів додержують точно, обряди релігії всі виконують православно* [Лобачевський : 32]. Однак їхньому світоглядові не чужі й дохристиянські вірування та забобони – наприклад, *не переходити дорогу старшій людині* [Лобачевський : 34], зокрема поховальні – *по смерті вихідця з Туреч-*

чини (болгарських земель, що на той час перебували у складі Османської імперії. – О. М.) сходилися старші родичі, й один з найдосвідченіших у цьому брав залізну цівку (використовувану й нині при тканні на верстаті – це залізний прут), розжарював на вогні до червоного і в присутності інших устромлював її в небіжчика до самісінького серця. Після того всі вже лишалися заспокоєні, що мертвий не ходитиме, не тривожитиме живих і до Туреччини назад не втече [Лобачевський : 35]. Вочевидь, страх того, що душа небіжчика втече назад на історичну батьківщину і знову зазнає жорстокого гноблення, був дуже сильним, тому родичі виконували цей застрашливий (і далекий від православ'я) обряд, щоб упевнитися в неможливості повернення до минулого.

Священник описує унікальні болгарські народні звичаї, як-от викликання дощу, або «свято Пеперуди» в день Вознесіння. Попри трохи зневажливу, аж до відвертого дистанціювання (що виражено в засиллі прислівників та займенників із семантикою неозначеності), оцінку язичницьких традицій самим автором записок – збиралася молодь десь за селом, ставила на перехресті доріг опудало <...> вбравшись у рядна, а дівки, розпустивши коси, ховали десь-інде в ямі пеперуду, супроводжуючи це якимось поховальним обрядом [Лобачевський : 34], – ми маємо можливість дізнатися про те, що перенесення болгар-переселенців із материка на острів, їх інтеграція в нове етносоціокультурне середовище не зашкодили збереженню національної ідентичності, яка не передбачала повної відмови від давніх дохристиянських ритуалів.

Досить поширений міф про те, що болгар-переселенці, які прибули до своєї нової батьківщини, були повністю задоволені своєю долею. В. С. Лобачевський свідчить про віддаленість цього міфу від реальної ситуації: коли роздивилися болгары доккола <...> й не знайшли тут ні садів, ні виноградників, <...> лише голий степ та безлюдність, то почали нарікати на свою долю <...>. Багато хто, користуючись близькістю кордону, емігрували назад [Лобачевський : 52], тобто до Османської імперії. О. Володимир говорить про випадки зворотної еміграції з певним осудом, порівнюючи тогочасну Туреччину з Єгиптом, а болгар – з ізра-

їльтянами: і стали дуже сумувати за *Єгиптом*, із якого тікали [Лобачевський : 52].

Педагог та етнолог О. Ф. Музиченко у своїх дослідженнях, присвячених болгарам Криму, доповнив вербальний портрет болгарського етносу, вивчаючи усну народну творчість. Дослідник наголошує на винятковому творчому потенціалі кримських болгар, що гармонійно поєднується з чесністю, гуманністю, миролюбством, праведністю, на протигагу іншим їхнім сусідам: болгары рідко поб'юються між собою <...> всі ці досить часті явища життя російської вулиці в болгарському селі позитивно відсутні <...> дрібні речі, близьку можна сміливо лишати на подвір'ї на цілу ніч [Музиченко : 448]. А такі страшні події, як людинобивство, викликають у болгар не лише співчуття до жертви й осуд злочинця, а й бажання закарбувати цей сюжет: народний голос виявився невідкупним сторожем істини й назвав убивцю в пісні [Музиченко : 448].

Автор також відзначає цнотливість болгарських жінок, ілюструючи свою думку тим, що пісня уривається <...> жінки соромливо відмовляються слухати далі пісню про перець [Музиченко : 454] – вочевидь, у цій ритуальній пісні, присвяченій вирощуванню перцю, є сороміцькі вислови, або ж її супроводжують непристойні рухи. Одну з відомих на той час пісень «Бре, Тудору, Тудору, Тудора болна лежи» «Ой, Тодора, Тодора, Тодора слаба лежить» дівчата взагалі перестали виконувати, адже хлопці пародіювали її, співаючи: Бре, Тудору, Тудору, свали гаїття на хору «Ой, Тодора, Тодора, зняла штани на хороводі» [Музиченко : 459].

Прагнення в усьому дотримуватися звичаю доходило в болгар до абсурду: виконувати календарно-обрядові дії не в призначений для цього час, просто задля перформенсу вважалося поганим тоном; тож, коли О. Музиченко, приїжджаючи влітку, хотів записати пісні зимового циклу чи навпаки, інформанти зачиняли вікна й двері, боячись глузування односельців [Музиченко : 455]. Або юрба родичів могла безцеремонно перебити жалібницю через те, що та «не так» виводить, каже «не ті слова»: дівчина, плачучи над труною матері, сказала: не мога да те видя «я не можу тебе побачити», й тоді присутні виправили її, почувшись голоси: не бачиши? – вона перед тобою! [Музиченко : 457].

Сучасні краєзнавчі дослідження дають змогу оцінити стан збереженості болгарської етнічної ідентичності в іншомовному оточенні в XXI ст. Дати вербальну оцінку переселенській спільноті можна навіть на підставі аналізу єдиного ритуалу, як це зробила Н.С. Красько (Мелітополь), проаналізувавши поведінку болгарських родин під час похорону. Слушно кваліфікуючи поховання як один з обрядів переходу, дослідниця відзначає особливу повагу старшого покоління болгар до фотографій, зроблених у день прощання з родичем. Попри явно негативне ставлення до смерті й усього, що з нею пов'язано, *фотографування похорону тут сприймається позитивно <...> фіксує правильне оформлення переходу в інший світ і направлене на нормалізацію смерті»* [Красько : 411]. Для болгар старшого віку похорон – це ще й *подія, де люди зустрічаються* [Красько : 411]. Це підтверджують, зокрема, слова інформантки з с. Ботієво Приазовського р-ну Запорізької обл., яка не змогла поїхати на похорон, тому просила доньку сфотографувати небіжчицю та всіх, хто був присутній [Красько : 411]. Інша інформантка сповістила, що споглядання подібних фото не викликає в неї страху, лише сумні спогади: світлини з поховання чоловіка *на стената у мен висет. <...> Спуминавам... <...>. Гледам кой от тях уже и няма* («на стіні в мене висять. <...> Я згадую <...> Дивлюся, кого з них уже й немає») [Красько : 408]. Більше того, при проведенні інтерв'ю як загальний сімейний портрет нерідко пропонують саме фото з похорону. Натомість молоді нащадки категорично проти фотозйомки під час таких подій: *це ж не весілля*, – зауважила онука небіжчиці з с. Богданівка [Красько : 408].

Завдяки дослідженню кропивницької дослідниці С. Проскурової, яка, спираючись на матеріали краєзнавчих експедицій 2010 р. до болгарських сіл Вільшанського району (де нині болгарі становлять близько 10% усього етнічного складу), засвідчує намагання старшого покоління болгар Кропивниччини триматися своєї культури, традицій, усної народної творчості. Респонденти-українці ставили нащадкам болгар-переселенців вдалі питання, на які ті охоче давали розлогі відповіді. Хоча з успадкованого предками залишилося небагато – болгарин, мешканець с. Станкуватого, 1923 р. н., з яким студенти-краєзнавці прово-

дили інтерв'ю, знає болгарську мову, володіють нею і його четверо дітей, батьки розповідали їм болгарські казки, проте на питання, чи співали в його родині болгарських пісень, відповів так: *Як наші батьки були, то співав, а тепер уже не. Та й весілля відбули не за болгарськими традиціями, а теперішні; весілля вже було по-українськи* [Проскурова : 230–231]. До Другої світової війни, за свідченням респондента, святкували *Сурвакі* (Новий рік): *Заходять у хату з лозинкою і сурвакають* [Проскурова : 231]. Інша респондентка, 1931 р. н., також не пам'ятає болгарських пісень, проте готує національні страви – *курбан* (хоча називає так борщ з м'ясом), *булгур* (кашу з товченої пшениці зі шматочками курятини), *плекету* (здобний пиріг з обсмаженого в жирі тіста, запечений з яйцями й сиром) [Проскурова : 232]. Дехто в родині не спілкується болгарською мовою, але переходить на неї в колі одноплемінників: *Я нею спілкуюся, коли їзду у Вільшанку до знайомих* [Проскурова : 232]. За матеріалами проведених бесід науковиця робить висновок про «етнічне приєднання» вільшанських болгар до краян-українців в історичному плані (спільно пережиті голодомори, колективізація, Друга світова війна та голодомор 1946–47 рр.), про позитивні стосунки між болгарською громадою та українцями – і водночас про *пієтет до Батьківщини походження* (Болгарії, яку молоде покоління болгар-вільшанців принагідно відвідує) [Проскурова : 236]; С. Проскурова вживає для опису досліджуваного нею етносу такі терміни, як *етнічна солідарність, етнічна толерантність, етнічний ренесанс, самоповага і національна гідність* [Проскурова, с. 236].

Аналіз досліджених наукових публікацій показав, що болгарську етноспільноту в Україні сприйняли загалом позитивно. Дослідники болгарської діаспори у своїх працях відтворили не лише особливості народного побуту та специфіку мистецького самовираження, але й деякі характерні, часом несподівані риси національної ментальності, поведінкових реакцій при взаємодії з учасниками інших етноспільноти. За описами істориків, крає- та мистецтвознавців болгарський етнос постає набожним, цнотливим, працьовитим і миролюбним, дбайливим у господарстві й догляді за дітьми. Для опису болгар-переселенців використано

такі характеристики, як «охайність», «добрі господарі», «люблять веселощі та свято», «рідко сваряться», з ними асоціюються поняття «ощадливість», «моральна чистота», «відданість сім'ї», «терплячість». Однак учені фіксують і деякі негативні риси – алкогольну залежність, часом надмірну забобонність. Завдяки сучасним розвідкам до вербального

портрета болгар-діаспорян додаються також прагнення берегти свою культуру (навіть якщо не завжди є можливість послуговуватися рідною мовою), повага до теперішньої батьківщини – України, та незмінні впродовж кількох століть життєві цінності: нерозривний зв'язок із покійними та живими родичами, сакралізація роду й родинного вогнища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Киссе А.И. Возрождение болгар Украины. Одесса : Optimum, 2006. 288 с., ил.
2. Митков В. Българите в Таврия. 150 години от историята. Запорожье : Интер-М, 2012. 100 с., ил.
3. Наулко В.І. Хто і відколи живе в Україні. Київ : Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України, 1998. 80 с.
4. Поліщук В. На Кіровоградщині встановили меморіальну дошку священику Володимирові Лобачевському. *День*. №215–216, (2016). URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/litopyscyu-ridnoyi-vilshanku> (дата звернення 27.05.2020).
5. У Вільшанці на будівлі храму встановили меморіальну дошку священнику-краєзнавцю. *Zlatopil. Новини*. 18.11.2016. URL: <https://zlatopil.com/life/15440-u-vilshantsi-na-budivli-khramu-vstanovyly-memorialnu-doshku-sviashchennykukraieznavtsiu-foto> (дата звернення 27.05.2020).
6. Красько Н.С. Фотографії похорону: функції та значення в болгарському середовищі Приазов'я. *Человек в истории и культуре*. Одесса : СМІЛ, 2012. С. 407–414.
7. Лобачевский В.С. Летопись прихода села Ольшанки святого Иоанна Милостивого церкви. (Писанием начата в 1875 году). *Очерки истории, языка и культуры ольшанских болгар*. Київ : ИД «Скиф», 2013. С. 8–157.
8. Музыченко А.Ф. Наблюдения над народным творчеством крымских болгар. *Труды XII Археологического съезда в Харькове 1902*. Т. 2. Москва, 1905. С. 446–460.
9. Проскурова С. Усна історія Вільшанського району (на матеріалах студентської етнографічної експедиції). *Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка*. Серія: Історичні науки. 2013. Вип. 18. С. 226–236.
10. Скальковский А.А. Болгарскія колоніи въ Бессарабіи и Новороссійскомъ-краѣ. Статистическій очеркъ А. Скальковскаго. Одесса : Въ типографіи Т. Неймана и К°, 1848. 156 с.

REFERENCES

1. Kisse A. I. (2006). *Vozrozhdenie болгар Ukrainy* [Rebirth of the Bulgarians in Ukraine]. Odessa: Optimum. [In Russian].
2. Mitkov V. (2012). *Balgarite v Tavriya. 150 godini ot istoriyata* [Bulgarians in Tauria. 150 years of the history]. Zaporozhie: Inter-M. [In Bulgarian].
3. Nauлко V. I. (1998). *Khто i vidkoly zhyve v Ukraini* [Who and since when has been living in Ukraine] Kyiv: Holovna spetsializovana redaktsiia literatury movamy natsionalnykh menshyn Ukrainy. [In Ukrainian].
4. Polishchuk V. (2016). *Na Kirovohradshchyni vstanovyly memorialnu doshku sviashchennyku Volodymyrovi Lobachevskomu* [A commemorative plaque for the priest Volodymyr Lobachevsky is established in the region of Kirovohrad is established]. *Day*. №215–216. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/litopyscyu-ridnoyi-vilshanku> (last accessed: 27.05.2020). [In Ukrainian].
5. *U Vilshantsi na budivli khrmu vstanovyly memorialnu doshku sviashchennyku-kraieznavtsiu* (2016). [They established a commemorative plaque for the priest and local history expert on the wall of the church]. *Zlatopil. News*. 18.11. URL: <https://zlatopil.com/life/15440-u-vilshantsi-na-budivli-khramu-vstanovyly-memorialnu-doshku-sviashchennykukraieznavtsiu-foto> (last access: 27.05.2020). [In Ukrainian].
6. Krasko N. S. (2012). *Fotografii pokhoronu: funktsii ta znachennia v bolharskomu seredovyschi Pryazov'ia* [Photos of the funeral: functions and value in the Bulgarian community of Pryazovia]. *Chelovek v istorii i kul'ture* [A human in the history and culture]. Odessa: SMYL, 407–414. [In Ukrainian].
7. Lobachevskij V. S. (2013). *Letopis' prihoda sela Ol'shanki svyatogo Ioanna Milostivogo cerkvi. (Pisaniem nachata v 1875 godu)* [Chronicle on the curacy of the village of Olshanka in the St. Johann the Gracious church. (Writing started in the year 1875)]. *Ocherki istorii, yazyka i kul'tury ol'shanskih болгар* [Sketches on history, language and culture of the Bulgarians from Olshanka]. Kyiv: ID «Skif», 8–157. [In Russian].
8. Muzychenko A. F. (1905). *Nablyudeniya nad narodnym tvorchestvom krymskih болгар* [Following the folklore of the Bulgarians in the Crimea]. *Trudy XII Arheologicheskogo s'ezda v Har'kove 1902* [Works of the 12th Archeological Congress in Kharkiv 1902]. Vol. 2. Moscow, 446–460. [In Russian].
9. Proskurova S. (2013). *Usna istoriia Vilshanskoho raionu (na materialakh studentskoi etnografichnoi ekspedytsii)*

[Oral history of the district of Vilshanka (a case study of the student ethnographical expedition)]. *Naukovi zapysky TsDPU im. V. Vynnychenka. Serii: Istorychni nauky [Transactions of Volodymyr Vynnychenko CUSPU. Series of the Historical Sciences]*. Iss. 18, 226–236. [In Ukrainian].

10. Skal'kovskij A.A. (1818). *Bolgarskiya kolonii v Bessarabii i Novorossijskom krae. Statisticheskij ocherk A. Skal'kovskago [Bulgarian colonies in Bessarabia and Novorossiia. The statistical sketch after A. Skalkovski]*. Odessa: V tipografii T. Nejmana i K^o, 1848. [In Russian].

O. V. MALASH

*Candidate of Philological Sciences, junior researcher,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the NAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine
Email: darmodej@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-5726-5646>*

**UKRAINIANS' VIEW OF THE BULGARIANS:
PERCEPTION OF THE MIGRANTS' COMMUNITY ON THE BASE
OF UKRAINIAN SCIENTIFIC PUBLICATIONS**

The article provides an analysis of a verbal image of the Bulgarian migrants in the Crimea, Pryazovia, and the region of Kropyvnytskyi. It is a case study of the scientific publications of V. Lobachevskiy (19th c.), O. Muzychenko (20th c.), and field research carried out by N. Krasko and S. Proskurova (21st c.)

The village of Vilshanka (Olshanka in Bulgarian) has been the first Bulgarian colony within the territory of the current Ukraine, that had been formed due to the migration of Bulgarians from Alphathar (a settlement close by Silistra) and as a result of settling the left bank of the Syniukha river in the last half of the 18th c. Then the Bulgarians from several regions of their mother country migrated actively to Bessarabia (the region of Odessa is a part of it), Pryazovia and the Crimean peninsula.

It is expected that the Ukrainian scholars have been interested in traditions, daily life and national mentality of the Bulgarians. The home-born intellectuals shared gladly their impressions of intercommunion with the compatriots, which had been representing another ethnic culture and bearing another view of the world. In particular, Volodymyr Lobachevsky, the priest of Vilshanka, whose curacy had been including the Bulgarian community in the last half of the 19th c., seriously focused on the Bulgarian lifestyle in his local studies. He emphasized some typical personality traits of his church members, the most attractive for their religious advisor.

Oleksandr Muzychenko, the ethnographer, not only described closely rituals and everyday life of the Crimean Bulgarians in his regional study, but also outlined some peculiarities of their interactions – inside and outside the ethnic community.

Scholars in the 21st c. in their studies of the Bulgarian language island don't propose their own exclusive view, they rather take care of asking effective questions in the interview, so that the members of the Bulgarian ethnolinguistic community can characterize themselves and their people in the answers. For example, Natalia Krasko focuses on the death issues; she places an emphasis on the attitude of the senior and junior generation of the Bulgarians to the relative's transit from this life to the next. Svitlana Proskurova has been accenting specifically the questions related to preserving the Bulgarian ethnos, language, and traditions in the foreign-language (Ukrainian and Russian) surrounding in the present days.

Key words: Bulgarians in Ukraine, verbal image, lingoculturology, Apollo Skalkowski, Volodymyr Lobachevsky, Oleksandr Muzychenko, Svitlana Proskurova, Natalia Krasko, ethnical identity.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2021

The article was received 07.04.2021